

คดีชีวิตในบทละคร
เรื่อง "คนเถื่อน" (La Sauvage)
ของ Jean Anouilh

อรพินท์ ชาติประมัย

Jean Anouilh เริ่มจะเป็นที่รู้จักในวงการละครของไทยเมื่อประมาณสองปีที่แล้วมา เมื่อแผนกศิลปการละคร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้นำบทละครเอกของเขาเรื่องหนึ่งชื่อ “Antigone” มาแปลและจัดทำเป็นบทละครสำหรับแสดงบนเวที ในชื่อภาษาไทยว่า “อันตราคนี” ละครเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางและประสบความสำเร็จอย่างงดงามทั้งในการจัดแสดง ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และทางโทรทัศน์ สำหรับบทละครเรื่อง “La Sauvage” หรือ “คนเถื่อน” นี้ Anouilh ได้แสดงอัจฉริยภาพในการประพันธ์บทละครของเขาไว้อย่างเยี่ยมยอด โดยเฉพาะการวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ ของชีวิตไว้อย่างชัดเจน แม้ว่าในขณะที่เขาประพันธ์บทละครเรื่องนี้เขามียุเพียง 24 ปีเท่านั้นเอง¹ ทั้ง Jean Giraudoux ประพันธ์กรเอกและ Louis Jouvet อัจฉริยะในทางการละครของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 20 ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตและงานของ

Anouilh เป็นอย่างมาก ก็ได้แสดงความชื่นชมในความสามารถของ “เด็กหนุ่มผู้ตัดคัตเงินทอง แต่มั่งคั่งด้วยจินตนาการ”² โดยเขาทั้งสองได้ให้ทั้งกำลังใจและความช่วยเหลือสนับสนุนตลอดมา

บทละครเรื่อง “คนเถื่อน” (La Sauvage) เป็นผลงานของ Jean Anouilh ที่จัดอยู่ในประเภทที่เรียกว่า “นาฏกรรมมืด” (les pièces noires)³ บทละครประเภทนี้ได้รับรวมเอาผลงานประเภทที่สะท้อนสภาพสังคมที่ยากไร้ ชีวิตที่ขมขื่น กลุ่มคนที่มืชีวิตจมอยู่ในความยากจนคับแค้น จัดเป็นประเภทของบทละครที่แสดงถึง “ความเหี้ยมโหดของชีวิต”⁴ แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกต่อต้านทุกสิ่งที่จะมาทำลายความบริสุทธิ์แห่งวิญญาณของมนุษย์ นับเป็นความสามารถของผู้ประพันธ์ ที่ใช้จินตนาการควบคู่ไปกับประสบการณ์และอัจฉริยภาพส่วนตัว สะท้อนภาพของชีวิตมนุษย์ได้อย่างดียิ่ง แม้ว่าผู้ประพันธ์จะถูกนักวิจารณ์หลายคนกล่าวหาว่าเป็นผู้มอง

โลกในแง่ร้ายก็ตาม

Jean Anouilh ประพันธ์บทละครโศกนาฏกรรมเรื่อง^{๕๕}ขึ้นมาเพื่อพิสูจน์ความเชื่อในสมภาวะทางสังคมที่ฝังใจเขาว่า โลกของคนจนกับโลกของคนรวยนั้น ไม่มีวันจะมาบรรจบพบกันได้ แต่โลกทั้งสองจะเดินขนานกันไป บางครั้งอาจจะต้องมาเผชิญหน้ากันบ้าง แต่ก็เป็น การเผชิญหน้ากันเยี่ยงศัตรูคู่อาฆาต ต่างมีความรู้สึกดุดันกันแกล้งแกลยะเกลียดจ้องซึ่งกัน และในที่สุดต่างฝ่ายต่างก็ไม่อาจรู้ซึ่งเข้าใจสภาพอันแท้จริงของแต่ละฝ่ายได้ อันที่จริงแล้ว Anouilh ต้องการจะชี้ให้เห็นว่ามิใช่ความรู้สึกเกลียดชังกันเท่านั้นที่แบ่งแยกโลกทั้งสอง แต่กำแพงหรืออุปสรรคอันยิ่งใหญ่ที่ขวางกันอยู่ คือ “กำแพงแห่งความไม่รู้จักสภาพชีวิตที่แท้ของมนุษย์”^{๕๖} ซึ่งเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ทำให้การสื่อสารระหว่างโลกทั้งสองนี้เป็นไปไม่ได้ ยากยิ่ง หรือแทบจะไม่มีทางที่จะสื่อสารทำความเข้าใจกันได้เลย ด้วยเหตุนี้ Jean-Pierre Reynaud นักวิจารณ์ชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งถึงกับกล่าวว่า “บทละครโศกนาฏกรรมเรื่อง “La Sauvage” นี้เป็นบทละครที่วาดด้วยเรื่องการแบ่งแยกในระดับพื้นฐานทีเดียว”^{๕๗}

Anouilh วางโครงสร้างของบทละครเรื่องนี้ออกเป็นสามองก์ใหญ่ๆ ด้วยกัน แต่ละองก์ดำเนินเรื่องต่อเนื่องกันไปโดยตลอด

โดยไม่มีการแบ่งออกเป็นฉากย่อยๆ อีก แต่ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์อันแยบคายที่เตรียมสถานการณ์ในองก์ที่หนึ่งให้ผู้อ่านสามารถติดตามเหตุการณ์ที่จะค่อยๆ คลี่คลายไปสู่ความเข้าใจอันกระจ่างแจ้งและกลมกลืนในองก์ที่สอง และองก์ที่สามต่อไป โดยสอดแทรกการหักมุมของแนวเรื่อง (coup de théâtre) ที่กระตุ้นอารมณ์ผู้อ่านให้ตื่นเต้นเร้าใจตามไปอย่างไม่รู้สึกเบื่อหน่าย

Anouilh กำหนดให้ตัวละครเอกของเขา คือ ฟลอรองต์ ฟร็องซ์ (Florent France) และ เทเรส ตาร์ต (Thérèse Tarde) เป็นตัวแทนของโลกทั้งสองดังกล่าวแล้วข้างต้น ทั้งสองคนมีลักษณะร่วมกันอยู่อย่างเดียวคือเป็นนักดนตรี ฟลอรองต์ ฟร็องซ์ เป็นนักเปียโนเอกผู้มั่งคั่ง และมีอัจฉริยภาพในทางดนตรีอย่างหาใครเปรียบได้ยาก Anouilh จะ “จงใจ” สร้างตัวละครตัวนี้ให้มีลักษณะที่ดีพร้อม ผิดคนุษย์สามัญธรรมดา ทั้งรูปสมบัติ คุณสมบัติและทรัพย์สินสมบัติ ในขณะที่ เทเรส ตาร์ต เป็นเพียงนักไวโอลินเล็กๆ ผู้ไร้ฝีมือ ตกอับอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่ำต้อยและน่ารังเกียจหาเลี้ยงชีพพร้อมกับวงดนตรีที่มีพ่อคือ นายตาร์ด เป็นนายวงในบาร์เล็กๆ แห่งหนึ่ง แต่ Anouilh ได้บันดาลให้คนทั้งสองได้พบกัน รักกัน และทำความผิดพลาดร่วมกัน นั่นคือเขา

ทั้งสองเชื่อว่า เมื่อเขารักกันเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ผุดผ่องที่หนุ่มสาวพึงมีต่อกัน โดยไม่มีความรู้สึกอื่นใดเคลือบแฝง คงมีแต่ความรู้สึก “สดชื่นและเรียบง่าย” เท่านั้นที่เพียงพอแล้ว ที่เขาทั้งสองจะใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุขในทุกหนทุกแห่งในโลก โดยปราศจากอุปสรรคใดๆ มาขัดขวาง คู่ช่างเป็นเรื่องราวที่แสนจะธรรมดาและง่ายดายเสียเหลือเกิน แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เทแรส เกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นในจิตใจของตนเอง จิตสำนึกได้เตือนเทแรสว่า ถึงแม้ว่าตนก็ไม่อาจจะหนีให้หลุดพ้นจาก “เผ่าพันธุ์” ของตนได้ ในขณะเดียวกัน เทแรส ยังใฝ่ฝันถึง “ความสุขอันสมบูรณ์” ซึ่งเป็นความสุขที่โลกแห่งวัฏจักรธรรมไม่อาจจะอำนวยให้ได้ แต่เป็นความสุขที่มีความรัก ความเข้าใจแก่กันแท้ของชีวิตมนุษย์เป็นรากฐานด้วยจิตสำนึก และความใฝ่ฝันอันสูงสุดตนเองที่คอยดึงเทแรสให้สู่โลกแห่งความจริง มิให้หลงมัวเมาอยู่ใน “โลกมายา” ที่ฟลอรองต์พยายามจะชักนำตนไป ด้วยความปรารถนาดีที่จะ “ปลดปล่อย” เทแรสให้พ้นจากความทุกข์ยากและความลำเค็ญที่แวดล้อมอยู่ และเขาพร้อมที่จะ “หยิบบิ้น” ความสุขที่เทแรสไม่เคยประสบมาก่อนเลยในชีวิตให้ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไร “Le Sauveur หรือผู้ปลดปล่อยฟลอรองต์” จึงจะ

สามารถแผ่อาณิสต์มาช่วยเหลือ “ลูกแกะหลงทางเทแรส” ให้หลุดพ้นจากโลกแห่งความจริงนี้ได้ และทำไม “คนเดือนเทแรส” จึงปฏิเสธ “ความสุข” อย่างไม่ไยดี

Anouilh มิได้ให้คำตอบในปัญหาดังกล่าวข้างต้นแก่ผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมา แต่กำหนดให้พฤติกรรมของตัวละคร และสภาพแวดล้อมที่ตัวละครนั้นๆ กำลังเผชิญอยู่นั้นเอง เป็นคำตอบในตัวของมันเอง ฟลอรองต์และเทแรสถูกกักกันด้วยอุปสรรคอันดับแรกซึ่งแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นอุปสรรคขั้นพื้นฐานทีเดียว คือความแตกต่างในฐานะความเป็นอยู่ “ความยากจน” ที่ Anouilh มักจะใช้เป็นแนวเรื่องที่ปรากฏในผลงานของเขาเป็นส่วนใหญ่ และเป็น “ความหมกมุ่น” ที่ผู้ประพันธ์ได้ให้ความสำคัญเสมือนตัวละครเอกตัวหนึ่งทีเดียว เทแรสและกลุ่มคนในแวดวงของเธอถูกชะตากรรมลิขิตให้เกิดมาพร้อมกับมีความยากจนเป็นเสมือน “เสื้อคลุมที่เกาะติดมากับผิวหนังราวกับเป็นคำสาปแช่ง”⁸ แต่เทแรสของ Anouilh แตกต่างไปจากบรรดานางเอกในนวนิยาย “น้ำเน่า” ทั้งหลายที่อยู่ในสภาพเดียวกัน ความยากจนได้กลายเป็น “พลัง” สำคัญที่ทำให้เทแรสมีกำลังใจพร้อมที่จะต่อสู้กับความทุกข์สลายที่ฟลอรองต์เสนอมาให้ เทแรส “ปฏิเสธ” อย่างกล้าหาญและเด็ด

ชาติที่จะใช้ชีวิตร่วมกับคนรักซึ่งเป็นนักดนตรีเอกผู้มีพรสวรรค์และมั่งคั่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าถึงอย่างไรตนก็ต้องผูกพันอยู่กับพ่อแม่และผู้คนใน “เผ่าพันธุ์”เดียวกับตน โลกของคนจนที่คนร่ำรวยทั้งหลายไม่อาจจะเข้าใจและเข้าถึงได้ บางครั้งแม้ว่าตัวเทเรสเองจะเกิดความรู้สึกอับอายในความประพฤติดันเหลวแหลกผิดศีลธรรมของมารดาและการแสดงความละโมภหิวเงินอยู่ตลอดเวลาทั้งของบิดาและมารดา แต่เทเรสก็รู้ว่าสาเหตุใหญ่ก็คือความยากจนคนแค้นนั่นเอง ความยากจนที่ทำให้ให้นายและนางทาร์ตพยายามจะ “ขาย” ลูกสาวกิน⁹ และพยายามทุกวิถีทางที่จะผลักดันลูกสาวให้แต่งงานกับฟลอรองต์ผู้เป็นเสมือน “ขุมทอง” ที่เป็กรออยู่และพร้อมที่จะให้ตนไปซุกเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากความกระตือรือร้นของพ่อแม่ที่ผ่นเห็นเงินมาลอยร่อยอยู่ข้างหน้านั่นเอง ที่เป็นแรงผลักดันให้เทเรสต้องการพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นความบริสุทธิ์ใจของตน และยอมรับในที่สุดว่า ตนจะแต่งงานกับฟลอรองต์ด้วยความรัก มิใช่เพื่อเห็นแก่เงินของเขา ในองก์ที่หนึ่งเทเรสได้แสดงปฏิกิริยาตอบโต้เรื่องนี้อย่างรุนแรงทีเดียว

“Va-t'en, va-t'en . . . Mais qu'est-ce que vous croyez tous ? Qu'il est

une machine à vous faire gagner de l'argent, qu'il faut que je ne pense qu'à son argent.”¹⁰

แต่ก็ยากเย็นเหลือเกินที่จะทำให้ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพที่เร้นแค้นยากไร้เช่นนายและนางทาร์ตและคนอื่นๆ ในแวดวงของเทเรสยอมรับเจตนาอันบริสุทธิ์นี้ได้และแม้แต่ฟลอรองต์เอง ก็ยังไม่เข้าใจและกลับจะยิ่งปรนเปรอหญิงอันเป็นที่รักของเขาด้วยของขวัญอันล้ำค่าและเงินทอง ซึ่งกลับยิ่งเพิ่มความเจ็บซ้ำใจให้เทเรสมากยิ่ง¹¹

“Ah ! non ! Pas encore cet argent. Vous m'avez fait assez de mal avec lui. Vous m'avez fait perdre assez de bonheur comme cela pour aujourd'hui. Je ne veux pas d'argent.”¹¹

“เงินตรา” ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เคียงคู่กับความยากจนเพราะมันจะมีส่วนเข้ามาผูกพันกับชีวิตมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเรื่อง “คนเถื่อน” หรือ “La Sauvage” นี้ เงินได้กลายเป็นหัวใจของบทละครซึ่งตัวละครแทบทุกตัวของ Anouilh ต้องเผชิญหน้ากับมัน บ้างก็พยายามไขว่คว้าให้ได้มันมา บ้างก็พยายามหลีกเลี่ยงที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นจาก “อวิชชา” ของมัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเดินเข้าหาหรือเดินหนีมัน เงินก็

เข้ามาผูกพันกับชะตาชีวิตของตัวละครทุกตัว จนเกือบจะเป็นชะตากรรม ที่กำหนดวิถีชีวิตของตัวละครเอกอย่างเทเรส เพราะเงินได้กลายเป็น“ตัวทำลาย” ความรักระหว่างเทเรสกับฟลอรองต์ให้พินาศไป ความกระหายเงินอย่างออกหน้าออกตาของนายและนางสาวร็องจนถึงขนาดพร้อมที่จะ “แลกเปลี่ยน” ลูกสาวของตนเองกับมันนั้น ได้ทำลายความรักอันบริสุทธิ์ของเทเรสที่มีต่อฟลอรองต์จนหมดสิ้น ทั้งๆ ที่เทเรสได้พยายามคัดค้านอย่างเต็มกำลังและโน้มน้าวให้ทุกคนเข้าใจว่า ความรักของกันนั้นเป็นความรักที่มีได้หวังผลประโยชน์ใดๆ เลย เทเรสยังปฏิเสธเงินทองที่ฟลอรองต์หยิบยื่นให้อย่างเด็ดขาด และยังคงแสดง “ความรังเกียจ” มันอย่างรุนแรงถึงขนาดที่ “โยนเงิน” ทั้งไปอย่างไม่ไยดี “เงินที่ถูกสาปแช่ง”¹² ที่เป็นเสมือนอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางความรักและเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนรวยและคนจน เทเรสโยนมันทิ้งไปเพื่อจะได้ “โล่งใจ” ที่เป็นมารทำให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกนั้นเสีย แต่แล้วในที่สุดเทเรสก็ไม่อาจจะหนีจิตสำนึกของตนเองได้ จิตสำนึกของคนยากจนที่ทนไม่ได้ที่จะเห็นเงินอันเป็นเสมือน “พระเจ้า” ของพวกเขาต้องถูกโยนทิ้งเกลื่อนกลาดอย่างไม่ไยดี “ฉันเองก็ร่วมอยู่ในเผ่าพันธุ์นี้”¹³ เมื่อ

เทเรสบอกกับตนเองเช่นนั้นแล้วก็คุกเข่าลง “กลาน” เก็บเงินที่หล่นเกลื่อนกลาดนั้นอย่างยอมจำนนต่อชะตากรรมของตนเอง

“A genoux, à genoux. Je dois les ramasser à genoux pour ne pas mentir, je suis de cette race.”¹⁴

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า บทละครประเภท “นาฏกรรมมืด” หรือ “les pièces noires” ของ Jean Anouilh นั้นมักจะสะท้อนสภาพสังคมที่ยากไร้ แสดงให้เห็นถึงความโหดเหี้ยมของชีวิต และตัวละครมักจะแสดงความรู้สึกต่อต้านแข็งขันต่อทุกสิ่งที่จะมาทำลายความบริสุทธิ์แห่งวิญญาณของตน Anouilh ได้นิยามคำว่า “la pureté” หรือความบริสุทธิ์¹⁵ ไว้ว่า “ความสุขอันสมบูรณ์” (le bonheur absolu)¹⁶ เขามีความเชื่อว่า ความสุขอันสมบูรณ์นั้นเป็นการสื่อสารกันทางวิญญาณ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เกิดความรักกันอย่างจริงใจ เป็นความรักที่บริสุทธิ์โดยไม่มีเรื่องของอิทธิฤทธิ์ อำนาจหรือพลังอื่นใดเหนืออำนาจมนุษย์มาดลบันดาลให้เป็นไป Anouilh ก็เช่นเดียวกับนักเขียนในศตวรรษที่ 20 คนอื่นๆ ที่ไม่เชื่อว่าพระเจ้ามีจริง แม้ว่าเขาจะไม่เคยตั้งคำถามเกี่ยวกับพระเจ้าอย่างตรงไปตรงมาเหมือนกับนักเขียนคนอื่นๆ ก็ตาม แต่เขาก็มีความมั่นใจอยู่ในที่ว่า “พระ-

เจ้าได้สูญหายไปจากจักรวาลนี้เสียแล้ว”¹⁶

Anouilh เชื่อว่าโศกนาฏกรรมในชีวิตมนุษย์นั้นมักจะเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์พยายามจะยืนยันความบริสุทธิ์ของตน แต่สภาพการณ์ของตนไม่เอื้ออำนวยให้ เขายังเชื่ออีกว่าความสุขทั้งกล่าวนั้น ถ้ามิได้มีรากฐานมาจากความบริสุทธิ์ในจิตใจแล้ว ก็เป็นสิทธิของมนุษย์ที่จะปฏิเสธความสุขนั้น และพยายามต่อต้านด้วยวิธีการทั้งปวง เทแรสพยายามอย่างมากที่จะเน้นเรื่องความบริสุทธิ์อันเป็นเหตุผลสำคัญของความรักที่ตนมีต่อฟลอรองต์ แต่สภาพแวดล้อมทั้งปวงไม่สามารถจะช่วยให้เทแรสรักษาความเชื่อมั่นนี้ได้ หรือสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ ชีวิตรักของเทแรสจึงจบลงด้วยความสิ้นหวังและความพลัดพราก ถ้าจะมีผู้สงสัยว่าทำไมเทแรสจะต้องมาพะวงสิ่งเล็กน้อยเหล่านี้ ในเมื่อประตูแห่งความสุขได้เปิดคอยต้อนรับอยู่เสมอ โดยไม่คำนึงว่า เทแรสจะเป็นใคร มาจากไหน มีอดีตอันแปรปรวนมาอย่างไรก็ตาม เราก็คงจะพอให้คำตอบได้ว่า เทแรสไม่อาจทำใจให้เห็นแก่ตัวคิดเพียงแต่จะตัดทวงเอาความสุขแต่ลำพังคนเดียวได้ ความสำนึกในฐานะอันต่ำต้อย ความทุกข์ทรมานและความอับอายต่อชีวิตในอดีต ยังคงคอยตามหลอกหลอนเทแรสอยู่ตลอดเวลา จนแทบจะกลายเป็นชะตากรรมที่ผูกพันเทแรสไว้

กับอดีตที่ลืมได้ยาก อดีตที่เตือนใจเทแรสอยู่เสมอว่า ตนนั้นเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสกุลคาร์ต แม้ว่าบางครั้งเทแรสได้ปล่อยใจให้เคลิบเคลิ้มไปตามความสุขที่ล่องลอยอยู่ถึงขนาดกล่าวคำสบประมาทและกล่าวขับไล่ไสส่งให้บรรดา “พลพรรค” ในอดีตของตนต้องเกิดความรู้สึกขมขื่นอับอายก็ตาม¹⁷ แต่ปรากฏว่า แท้ที่จริงแล้วเทแรสกลับยังมีความผูกพันกับพวกเขามากขึ้น เกิดเป็นความรู้สึกผูกพันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นสายสัมพันธ์ที่แน่นเหนียวจนยากจะทำลายได้ จนในที่สุดแม้ว่าความสุขกำลังรอคอยต้อนรับเทแรสอย่างเต็มที่ เพื่อให้เทแรสได้มีโอกาสสัมผัสกับชีวิตที่บริสุทธิ์และถูกทำนองคลองธรรม เทแรสก็กลับปฏิเสธความสุขนั้นอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “คนเถื่อนเทแรส” ได้ “รู้แจ้ง” ด้วยตนเองว่า “ความสุข” ตามความหมายของคนร่ำรวย เช่น ฟลอรองต์และญาติพี่น้องของเขานั้นเป็นเพียง “ความสุขที่ฉาบฉวยผิวเผิน” คล้ายกับเงาที่เลื่อนลอยมากกว่าที่จะเป็นความสุขอันสมบูรณ์ เขาเหล่านี้ไม่มีวันจะเข้าใจความหมายของชีวิตมนุษย์ที่แท้จริง เพราะฉะนั้นเทแรสจึงมีความรู้สึกว่าการที่ปล่อยใจให้ยอมรับหรือเป็นทาสของความสุขในโลกของฟลอรองต์นั้น ก็เท่ากับว่าตน ได้มีสภาพเหมือนคนที่ตายไปแล้ว¹⁸ เพราะความสุขและ

ความมั่งคั่งร่ำรวยนั้น ที่แท้ก็คือภาพลวงของ
ความตายที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่เพื่อหลอกลวง
มนุษย์ให้ติดกับมันนั่นเอง เทแรสจึงไม่ลังเล
ใจที่จะตะโกนใส่หน้าบรรดาคนร่ำรวยเหล่านั้น
ว่า “พวกคุณทั้งหลายนี้ทำให้ฉันสะอิดสะ
เอียนเหลือเกินกับความสุขของคุณ”¹⁹
ด้วยเหตุนี้เทแรสจึงไม่อาจจะทรยศต่อ “เผ่า
พันธุ์” ของตนโดยการปลีกตัวหนีเอาตัวรอด
ไปหา “ความสุข” นั้นตามลำพัง เทแรสจึง
ต้องหลบเลี่ยงไปให้พ้นจากโลกมายาหรือโลก
แห่งความสุขอันจอมปลอม และคุณธรรมที่
ต้องเสแสร้งนั้นเสีย และสมัครใจที่จะกลับไป
ใช้ชีวิตอยู่ใน “โลกมืด” แต่ก็เป็นโลกที่ให้
ความมั่นใจกับเทแรสว่ามันคือ “โลกมนุษย์”

“Tu comprends, Florent, j’aurai beau
tricher et fermer les yeux de toutes mes
forces Il y aura toujours un chien
perdu quelque part qui m’empêchera d’
être heureuse . . . ”²⁰

Paul Claudel ผู้เป็นทั้งกวี นักเขียนบท
ละคร และนักประพันธ์เอกของฝรั่งเศสใน
ศตวรรษที่ 20 ได้เคยกล่าวไว้ว่า

“ทราบนานเท่าใดก็ตามที่ความอยุติ
ธรรมยังคงมีอยู่ในโลกนี้ ความรู้สึกลึกซึ้งต่อท่าน
ก็ยังคงเป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่ก่อสะท้านอย่าง
กว้างขวางและลึกซึ้งในวิญญาณของมนุษย์

ทุกรูปทุกนาม”²¹

ก็เช่นกันเรามีความเห็นว่าเป็นเหตุการณ์
ในชีวิตมนุษย์บีบคั้นจนถึงขนาดที่ทำให้คนเรา
ไม่สามารถจะยอมรับสภาพนั้นได้อีกต่อไปทาง
ออกทางเดียวที่ทำได้ก็คือ การแสดงออกใน
รูปของการต่อต้าน ในเรื่อง “คนเถื่อน หรือ
La Sauvage” นี้ เทแรสปฏิเสธที่จะยอมเป็น
ทาสของความสุขในโลกมายาของฟลอรองต์
เพราะมันเป็น “สวรรค์บนดิน” ที่เน้นให้เห็น
ถึงความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของตน
เองและฟลอรองต์ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่สมาชิก
ทุกคนในครอบครัวให้การต้อนรับเทแรส
เป็นอย่างดี แต่เทแรสอดคิดไม่ได้ว่า มันไม่
ยุติธรรมเลยที่ตนเองและพ่อแม่พี่น้องในแวด
วงของตนต้องมีชีวิตอย่างยากจนเข็ญใจ กระ
เสือกกระสนเพื่อความอยู่รอด ในขณะที่อีก
มุมหนึ่งบนพื้นโลกเดียวกันนี้มี “สวรรค์บน
ดิน” เยี่ยงบ้านของฟลอรองต์ ตัวเทแรสเอง
ก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งเช่นเดียวกับฟลอรองต์แต่
ทำไมโชคชะตาจึงผลักดันให้ตนเองต้องเผชิญ
กับความแร้นแค้น และประสบแต่ความล้ม
เหลวในชีวิตและงานอาชีพ นับตั้งแต่ชีวิตใน
อดีตจนถึงปัจจุบัน จนแทบจะไม่มีช่วงเวลา
ใดเลยที่เทแรสจะพูดได้เต็มปากว่า ตนมีความ
สุขอย่างเหลือล้น แต่ทำไมมนุษย์อีกคนหนึ่ง
ซึ่งเกิดบนพื้นโลกเดียวกันกับตนจึงกลับมี

สภาพเป็น “อภิสิทธิ์ชน” ที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณลักษณะอันดีเลิศทั้งปวง และยังมีทั้งภัยพิบัติที่ช่วยเพิ่มพูนความสุขในชีวิตของเขาอย่างเหลือเฟือ โดยไม่ต้องดิ้นรนหรือลงทุนลงแรงอะไรที่จะให้ได้มันมา นอกจากนี้ยังมีอัจฉริยภาพทางดนตรีอย่างยากที่จะหาใครเทียบได้ ทำให้เขาจึงมีชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ต้อง “รับรู้” ต่อความทุกข์ยากบนโลกนี้ ในขณะที่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลกของเขากำลังประสบกับมันอยู่แทบเลือดตากระเด็น เทเรสทนไม่ได้ที่จะยอมให้มีความสุขอยู่ดีธรรมดาเช่นนี้ในโลก ไม่อาจทนต่อความ “ไม่รู้รับรู้และไร้เดียงสา” ต่อความทุกข์ยากลำบากในชีวิตมนุษย์ของฟลอรองต์และพวกพ้องคนรวยของเขาได้อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ เทเรสจึงแสดงปฏิกิริยาต่อต้านออกมาให้เห็นทุกวิถีทางอย่างรุนแรงและโดย “องใจ” เพื่อให้บรรดา “พวกผู้ดี” ทั้งหลายได้ “เรียนรู้” ความหยาบคายและความกระด้างต่อชีวิตของคนที่ย่ำแย่อย่างพวกตนเสียบ้าง อย่างน้อยพวกเขาจะได้ “สำนึก” กันบ้างว่า ในโลกที่เขาคิดว่ามีแต่ความสุขและความรื่นรมย์ของชีวิต โลกแห่งคุณธรรมและความดีงาม โลกแห่งศีลปะอันบริสุทธิ์นั้น ก็ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่กำลังเผชิญกับความลำบาก ความทุกข์ ความต่ำต้อย และไม่มีแม้แต่ “อิทธิฤทธิ์” หรือ “อานิสต์”

ของพระเจ้าองค์ใดเลยที่จะช่วยพวกเขาไว้ได้

“Maintenant que je suis au désespoir, je t’ai échappé, Florent. Je viens d’entrer dans un royaume où tu ne saurais pas me suivre pour me reprendre. Parce que tu ne sais pas ce que c’est que d’avoir mal et de s’enfoncer. Tu ne sais pas ce que c’est que de se noyer, se salir, se vautrer (...) Tu ne sais rien d’humain, Florent...”²²

อย่างไรก็ตาม ก็คงจะมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่มีความเห็นเช่นเดียวกับกับฮาร์ทแมน (Hartman) ผู้จัดการหรือเลขานุการประจำตัวของฟลอรองต์ที่ได้พยายามใช้ความอาวุโสและประสบการณ์ในชีวิตของตนมาช่วยปลอบประโลมใจเทเรส และแนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ว่าด้วย “การยอมรับสภาพหรือการยอมรับจนต่อชีวิต” โดยชี้แจงเหตุผลสนับสนุนคติชีวิตนี้ว่า “มนุษย์เราทุกคนควรจะปล่อยให้ชีวิตในอดีตของตนได้เลือนหายไปจากความทรงจำเสียบ้าง เราควรจะได้เรียนรู้ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การเติบโตเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์นั้น ก็คือการรู้จักยอมรับสภาพชีวิต ยอมรับสภาพอันต่ำต้อยของมนุษย์ ที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลกอันต่ำต้อยนี้ การดิ้นรนดิ้นรนที่จะให้บรรลุถึงความ

สุขอันสมบูรณ์ หรือความบริสุทธิ์นั้น นับ
ว่าเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวง และเป็น
ความบ้ำคลั่งอย่างไร้เหตุผลทีเดียว”²³

Anouilh จะจ้องใจสร้างตัวละครฮาร์ตแมนขึ้น
มาเพื่อให้เกิดความ “สมดุลย์” กับเทเรส
แต่ตัวผู้ประพันธ์เองกลับมีใจเอนเอียงเข้าข้าง
เทเรสมากกว่า ตามความคิดเห็นของ Anouilh
ซึ่งถ่ายทอดผ่านเทเรสนั้น คติชีวิตของฮาร์ต
แมนนั้นก็คือ “คติชีวิตของผู้พ่ายแพ้” นั่นเอง
ถ้ามนุษย์ทุกคนยอมรับสภาพของตนอย่างง่าย
ดายเกินไป ยอมจำนนต่อความสุขที่ตนเองก็
ไม่แน่ใจแล้วชีวิตมนุษย์ก็จะไม่มีความหมาย
อะไรเลย ชีวิตนั้นจะ “ไร้สาระ” ยิ่งขึ้น มนุษย์
ก็จะมีสภาพไม่แตกต่างไปจากหุ่นยนต์หรือ
เครื่องจักรที่ปราศจากความรู้สึกนึกคิด เพราะ
มนุษย์พร้อมที่จะยอมจำนนต่อสภาพที่แล้วแต่
วังใครจะลิขิตมาให้ อย่างน้อยก็ควรจะมีปัจ-
เจกบุคคลเยี่ยงเทเรสที่พร้อมจะปฏิเสธค่านิยม
ของสังคมอันล้าสมัยนั้นเสีย และใช้ประสพ-
การณ์ส่วนตนที่ได้เรียนรู้จากความขมขื่นของ
ชีวิตในอดีตให้กลายเป็น “พลัง” ที่เสริมให้
ต้องต่อสู้ต่อต้าน แม้ว่าตนจะต้องถูกกล่าวหา
ว่าพยายาม “สร้างสถานการณ์” อันไร้สาระ
และโง่เขลา ซึ่งมีผลในทางทำลายความสุข
ของตนเองให้พินาศไป แต่เทเรสก็พร้อม
และเต็มใจที่จะเผชิญกับความจริงต่อไป และ

เมื่อเหตุการณ์ได้ล่วงเลยมาถึงตอนนั้นแล้ว
“ความรัก” ซึ่งทั้งเทเรสและฟลอรองต์ได้เคย
มั่นใจว่าจะเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้เขาทั้ง
สองสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ร่วมกันได้
ก็ดูจะหมด “มนต์ขลัง” ไปจนสิ้นเชิง โดย
เฉพาะเมื่อได้มีการพิสูจน์แล้วว่ามันเป็นความ
รักของผู้ที่ไม่เคยล้มรสของความทุกข์ยาก ถ้า
เชิฐชวนของคนที่มีชีวิตอยู่แต่ในสภาพแวดล้อม
ที่ดี มีศักดิ์ตระกูลสูง รวมทั้งจิตใจอัน
สูงส่งเปี่ยมด้วยคุณธรรมจนผิดมนุษย์สามัญ
ธรรมดา แทนที่จะเป็นคำปลอบประโลมใจ
อันอ่อนหวาน แต่มันกลับกลายเป็น “คำ
สบประมาท” ที่ปลุกความรู้สึกต่อต้านให้เกิด
ขึ้นอย่างรุนแรง

“Non. J'ai trop mal maintenant. Il
va falloir me laisser partir. Tu ne peux
pas comprendre. Tu ne sauras jamais ce
que c'est. Cela bout, cela gonfle, cela
éclate . . . Il faut me laisser m'en aller
d'ici sans scènc, sans larmes, tant que
je le peux encore (. . .)

(. . .) je suis partie pour que nous
ne nous parlions pas encore une fois. C'
est cela qui fait le plus mal : parler”²⁴

Anouilh ได้สร้าง “อารมณ์ขดเขย” ให้
กับผู้อ่านโดยจบบทละครโศกนาฏกรรมเรื่องนี้

ของเขาด้วยภาพอันสง่างามของเทแรสที่เดิน
ออกไปจากโลกของฟลอรองต์อย่างทรงและ
มั่นใจ เทแรสเดินออกไปอย่างผู้ที่ได้ตัดสินใจ
แล้วอย่างแน่วแน่ที่ตนนั้นเป็นผู้ชนะ ชนะใจ
ตนเอง และสามารถ “ปลดปล่อย” ตนเอง
ให้หลุดพ้นจากสิ่งล่อลวงทั้งปวง เทแรสได้
เลือกทางเดินในชีวิตของตนแล้ว และสมัคร
ใจที่จะกลับคืนสู่ “โลกมืด” เพื่อจะเป็น “ผู้
ปลดปล่อย” ให้แก่สมัครพรรคพวกของเธอ

ที่ยังหลงทางในโลกอันล้าสมัยยากไร้นี้ต่อไป
เพราะสำหรับเทแรสแล้ว การกลับคืนสู่ชุมชน
ที่ยังคงเวียนว่ายอยู่ในความทุกข์ยากนั้นต่าง
หากที่ช่วยให้เทแรสได้รู้ซึ่งถึงความหมายที่แท้
จริงของชีวิตมนุษย์ ความทุกข์ยากที่ต่างหาก
ที่ช่วยเสริมสร้าง “คุณค่าและศักดิ์ศรี” ให้
แก่ชีวิตมนุษย์อย่างสมบูรณ์ และนี่แหละคือ
“สัจจะ” ในชีวิตที่เทแรสได้ค้นพบแล้ว

เชิงอรรถ

1. Reynaud Jean-Pierre, “*La Sauvage: analyse de la pièce*”. Ed. La Table Ronde, 1958 et ๑๙๖๐, p. 225
2. Simon Pierre-Henri, “*Théâtre et Destin: Anouilh*”, Ed. Armand Colin, 1966 p. 144
3. Jean Anouilh ได้จัดกลุ่มผลงานของเขาออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. Les pièces roses (สุขนาฏกรรม) ได้แก่บทละครเรื่อง *La Bal des Voleurs* (๑๙๓๘), *Léocadia* (1939) และ *Le Rendez-vous de Senlis* (1941)

บทละครประเภทนี้จัดเป็นประเภทบทละครสุขนาฏกรรมผสมผสานกับจินตนาการและแฟนตาซีของผู้อัปเดตบทละครบางเรื่อง เช่น *Le Bal des Voleurs* เป็น Comedie-ballet

2. Les pièces noires (นาฏกรรมมืด) ได้แก่บทละครเรื่อง L'Hermine (1932) Le Voyageur sans Bagage (1937), La Sauvage (1938), Eurydice (1942) ฯลฯ จัดเป็นบทละครประเภทโศกนาฏกรรม แสดงสภาพสังคมที่ยากจนข้นแค้น ภาพชีวิตที่ตกต่ำ การดิ้นรนต่อสู้ของคนที่มีชีวิตจมอยู่ในความทุกข์ยาก และการต่อต้านต่อทุกสิ่งที่จะมาทำลายความบริสุทธิ์ของมนุษย์

3. Les pièces brillantes ได้แก่ บทละครเรื่อง L'Invitation au Chateau (1974), La Répétition ou l'Amour puni (1950), Colombe (1951) และ

4. Les pièces grinçantes ซึ่งได้แก่บทละครเรื่อง Ardele ou la Marguerite (1948) และ La Valse des Toreadors (1952), Ornifle (1955) เป็นต้น

บทละครสองประเภทหลังนี้ เป็นบทละครประเภทประชดประชันและเสียดสีสังคมได้อย่างถึงแก่น และล้วนแต่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดของผู้ประพันธ์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มองโลกในแง่ร้าย และมีความถึงกันเชื่อมั่นในความคิดของตน

Lagared André et Michard Laurent, "XXe siècle", Ed. Bordas, 1965
p. 569

4. Antonin Artaud (1896-1948) ซึ่งเป็นทั้งนักแสดง ผู้กำกับการแสดง นักเขียนบทละคร และนักทฤษฎีทางการละคร ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับลักษณะของบทละครโศกนาฏกรรมที่แสดงถึงความโหดเหี้ยมของชีวิต (théâtre de la cruauté) หมายความว่า "ความโหดเหี้ยม" ใช้ในความหมายทางปรัชญาศาสนา ซึ่งหมายถึงความปั่นป่วนวุ่นวายในชีวิตหรือการมองชีวิตในตำนานมืด สำหรับ Antonin Artaud แล้ว โศกนาฏกรรมที่แสดงถึงความโหดเหี้ยมของชีวิตนี้ จะต้องมียุทธศาสตร์ทำลายล้างเช่นเดียวกับกาฬโรค (la peste)

"Si le théâtre est comme la peste ce n'est pas seulement parce qu'il agit sur d'importantes collectivités et qu'il les bouleverse dans un sens identique. Il y a dans le théâtre comme dans la peste quelque chose à la fois de victorieux et de vengeur."

Abastade Claude, "Antonin Artaud et Le Theatre de la Cruaute." Ed. Bordas, p. 38

5. Reynaud Jean-Pierre, "*Etudes et Notes : La Sauvage*". Ed. La Table Ronde, 1958 et 1960, p. 230
6. *Ibid.*, p. 231
7. Simon Pierre-Henri, "*Theatre et Destin : Anouilh*" Ed. Armand Colin, p. 148
8. "Un manteau qui collerait a la peau comme une malédiction".

Reynaud Jean-Pierre, *op. cit.*, p. 237

9. De Luppe Robert, "*Anouilh*". Ed. *Classiques du XXC siecle*, p. 19
10. Anouilh Jean, "*La Sauvage suivi de L'Invitation au chateau*". Ed. Folio, p. 52
11. *Ibid.*, pp. 65-66
12. Reynaud Jean-Pierre, "*Etudes et Notes : La Sauvage*", *op. cit.*, p. 233
13. Anouilh Jean, "*La Sauvage*", *op. cit.*, p. 68
14. *Ibid.*
15. Simon Pierre-Henri, "*Théâtre et Destin : Anouilh*", p. 146
16. *Ibid.*
17. "Pourquoi es-tu entré ? Je ne veux pas te voir. Je suis heureuse ici, tu entends. Je suis heureuse et je l'aime. Je ne veux plus avoir affaire avec ta peine et ta misère. (. . .) Qu'est-ce que tu es venu faire ici, avec ton malheur à bout de bras ? . . . Tu es laid, gasta, tu es vieux, tu es paresseux."

Anouilh Jean, "*La Sauvage*", Ed. Folio, p. 172

18. "Mais c'est un peu comme si on était mort . . ." *Ibid.*, p. 156
19. *Ibid.*, p. 98
20. *Ibid.* p. 181
21. "Aussi longtemps qu'il y aura de l'injustice en ce monde, la revolte est un sentiment qui trouvera un large et profond echo dans les âmes humaines", a écrit Paul Claudel.

Caussat Andre et Lalliard Michelle, “*Rebelles et revoltes*”. Ed. Classiques Hachette, p. 5

22. Anouilh Jean, “*La Sauvage*”. Ed. Folio, pp. 116–117

23. Reynaud Jean–Pierre, “*Etudes et Notes: La Sauvage*” Ed. La Table Ronde, 1958 et 1960, p. 239

24. Anouilh Jean, *op. cit.*, p. 111

25. เจตนา นาควัชร “ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี : บทที่ 9 อารมณ์โศกในวรรณคดี”
สำนักพิมพ์ดวงกมล ชุติวรรณกรรมวิจารณ์ (มิถุนายน 2521) หน้า 103.
